

Bilim İnsanı ve Bir Filozof Olarak Hypatia

Hypatia as a Scientist and a Philosopher

Mehmet Fatih IŞIK¹

Zeynep YILMAZ KURT²

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih IŞIK

¹Muş Alparslan Üniversitesi <https://ror.org/009axq942>

Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Muş, Türkiye

ORCID: 0000-0003-4766-2573

e-mail: mf.isik@alparslan.edu.tr

²Muş Alparslan Üniversitesi <https://ror.org/009axq942>

Prof. Dr., Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Muş, Türkiye

ZYK ORCID: 0000-0003-1194-6718

ZYK e-mail: zeynep.yilmazkurt@alparslan.edu.tr

Başvuru/Submitted: 28.03.2023

Kabul/Accepted: 26.05.2023

Atf: Işık, Mehmet Fatih, "Bilim İnsanı ve Bir Filozof Olarak Hypatia", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 6/1 (Haziran 2023), s. 326-336.

Citation: Işık, Mehmet Fatih, "Hypatia as a Scientist and a Philosopher", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 6/1 (June 2023), p. 326-336.

Öz- Bilim, sanat, felsefe edebiyat ya da başka disiplin alanlarındaki çalışmalar toplumların ortak mirasıdır ve bu tür çalışmalarda erkekler kadar kadınlar da katkı sunmuşlardır. Ancak çoğu zaman düşünce tarihinde ya da toplumlarda hâkim olan cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan algısal ve tutumsal tabulardan dolayı kadınların sözü edilen alanlardaki katkıları ve çabaları görmezden gelinmiştir. Oysa düşünce tarihinde başta bilim ve felsefe alanları olmak üzere çeşitli alanlarda başarılarıyla ve yaptıkları katkılarla isimlerinden söz ettiren yüzlerce bilim insanı ve filozof kadından söz etmek mümkündür. Kuşkusuz bu kadınlardan biri de İskenderiyeli Hypatia'dır. İskenderiye Okulu'nun ekollerinden biri olan Yeni-Platonculuk anlayışının en önemli temsilcilerinden biri olan Hypatia, kadim ve güçlü bir düşünce sisteminin eğitiminden geçmiştir. Özellikle matematikçi ve aynı zamanda bilim insanı olan babası Theon, Hypatia'nın iyi bir eğitim alması için ayrıca çaba sarf etmiştir. Çok boyutlu (felsefe, matematik, astronomi...) bir eğitim tedrisatından geçen Hypatia, toplumda egemen olan erkek egemen anlayışa karşı yapmış olduğu cesur mücadelesiyle ve düşüncelerine olan bağlılığıyla tanınan bir filozof ve bilim insanıdır. Farklı inançlara ve düşüncelere sahip olan öğrencilere felsefe ve bilim öğretmiş olan Hypatia, sağduyulu tavrıyla yaşadığı dönemin ileri gelenlerinin dikkatlerini üzerine çekmiştir. Cesareti ve zekasıyla Platon'un ruhuna ve güzelliğiyle Afrodit'in bedenine sahip olan bir insan olarak tanımlanan Hypatia, yaşadığı dönemin etkili filozof ve bilim insanından biri olmuştur. Hypatia'nın yaşamı, bilimsel ve felsefe alanındaki çalışmaları ile tarihte bıraktığı iz, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler- Hypatia, Filozof, Pagan, İskenderiye Okulu, Felsefe, Bilim.

Abstract – Women contributed to science, art, philosophy, literature etc., the common heritage of civilisation, as much as men did. In human history, however, women's struggle and contribution in the mentioned fields is mostly ignored due to gender inequality that dominated perceptual and attitudinal taboos. It is possible to mention, in fact, hundreds of women scientists and philosophers who proved themselves through their successful contributions to the history of philosophy. Hypatia of Alexandria is, of course, one of them. One of the most important representatives of Neo-Platonism, a branch of Alexandria School, was educated in an ancient and powerful system of thought. Her father Theon, the mathematician and scientist, especially, struggled for Hypatia to get a good education. Hypatia, who received a multi diciplined education – like philosophy, mathematics, astronomy etc., is a scientist and philosopher who is known for strength of her mind and her bald struggle against patriarchal order that dominated her society. Hypatia, who has taught philosophy and science to students from various religious and philosophical backgrounds, has attracted the attention of a certain circle with her discreet personality in her time. Defined as owning Plato's soul by her courage and intelligence and Aphrodite's body by her beauty, Hypatia became one of the most influential philosophers and scientists of her time. This study aims to reveal Hypatia's life and her scientific and philosophical success that left a big trace on history despite her tragic end.

Keywords- Hypatia, philosopher, Pagan, Alexandrian School, Philosophy, Science..

EXTENDED ABSTRACT

Women contributed to science, art, philosophy, literature etc., the common heritage of civilisation, as much as men did. In human history, however, women's struggle and contribution in the mentioned fields is mostly ignored due to gender inequality that dominated perceptual and attitudinal taboos. It is possible to mention, in fact, hundreds of women scientists and philosophers who proved themselves through their successful contributions to the history of philosophy. Hypathia of Alexandria is, of course, one of them. One of the most important representatives of Neo-Platonism, a branch of Alexandria School, was educated in an ancient and powerful system of thought. Her father Theon, the mathematician and scientist, especially, struggled for Hypathia to get a good education. Hypathia, who received a multi diciplined education – like pohilosophy, mathematics, astronomy etc., is a scientist and philosopher who is known for strength of her mind and her bald struggle against patriarchal order that dominated her society. Hypathia, who has taught philosophy and science to students from various religious and philosophical backgrounds, has attracted the attention of a certain circle with her discreet personality in her time. Defined as owning Plato's soul by her courage and intelligence and Aphrodite's body by her beauty, Hypathia became one of the most influential philosophers and scientists of her time.

Hypathia's struggle is a struggle that means a male-dominated understanding defined by the concepts of androcracy or phallocracy and supports the existence of women who have been blocked for various reasons in society. This struggle is also the name of the struggle in the history of thought and science, whose contributions to philosophy and science are ignored or even denied. In this context, the struggle put forward by Hypathia; It is possible to say that it also refutes the androcratic understanding that there are no women philosophers or women of science and that women do not have any contribution to philosophy, science and art. In a philosophical perspective, where common sense and differences are accepted as richness, for Hypathia, "The things that unite us are more than the things that separate us. We are all brothers and sisters!" thought dominates. Explaining philosophy to her students with these thoughts, Hypathia accepted everyone to her school regardless of religion, language or race, and saw differences as different manifestations of "One" and unity, not as an element of conflict. Hypathia's common sense and tolerant attitude attracted the attention of many people and circles, especially the nobles of the period. However, the same attitude of Hypathia was perceived as a threat to those who held the power of the church. For this reason, a radical group led by Bishop Cyrill, who was disturbed by Hypathia's positive attitude on different belief and thought groups, provoked the people against Hypathia, and as a result of this provocation, Hypathia was brutally killed. Hypathia has become one of the important symbols of the age in which she lived, both with her philosopher identity and her scientist identity, and with her struggle against the defenders of the secular and mystical world she was in. Seeing thinking and questioning as her philosophy of life, Hypathia lived according to her father Theon's principle of using her right to think constantly and that thinking is better than not thinking, even if it is wrong. Therefore, Hypathia's father, the famous mathematician Theon, raised his daughter as an intellectual individual. In short, the main purpose of this study is to leave a trace in history with Hypathia's life, scientific and philosophical studies.

GİRİŞ

“Filozoflar şimdiye kadar dünyayı sadece erkeklere göre yorumladılar. Fakat onun insanlık bakımından değiştirilebilmesi kadınca da yorumlanmasını gerektirir.”

Irmtraud MORGNER

Felsefeden bilime, edebiyattan sanata, tarihten antropolojiye, siyasetten ekonomiye, hangi alanla ilgili olursa olsun elimize alıp tarihini öğrenmeye çalıştığımız her alanda erkeklerin baskın olduğunu görürüz. Bu baskınlar insanlığın var oluşundan günümüze kadar maalesef şiddet eğilimi ve onun çevresinde şekillenen birlikte yaşama pratiklerine ve mutlu yaşama daha baskın bir konumdur.¹ Adeta bu alanların ya da başka bir ifadeyle düşüncelerin ve üretimin sadece erkeklerin mücadele verdikleri alanlar olduğu izlenimine kapılırız. Böyle bir şaşkınlık, yani her alanda erkeklerin baskın olması ve kadınların tüm bu etkinliklerin dışında gösterilmesi, Gleichauf'un anlatımıyla felsefenin yalnızca erkeklerin işi olduğu, felsefe tarihinin bütünüyle erkek filozofların tarihi olduğu ve bunun da “kadınlar felsefi konularla uğraşmaz mı?” ya da tarihte “hiç mi kadın filozof yok?” sorularını kaçınılmaz hale getirdiğini söylemek mümkündür.² Oysa yukarıda sözü edilen alanlar başta olmak üzere bütün bilimsel disiplinlerde kadınların da en az erkekler kadar fikrî ve düşünsel üretimde bulunduğunu ortaya koyan birçok tarihi kayıt söz konusudur. Felsefeyle ya da bilimle uğraşmak insani bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla bu uğraşın insan çalışmalarıyla ilgili çeşitli bilimlerin ve fenomenlerin konusu olduğu bilinmektedir.³ Bu alanlarda sadece erkeklerin mücadele verip fikirler ürettiğini iddia etmek, rasyonel ve genel geçerliliği olmayan bir iddia olduğu gibi aynı zamanda kadınların varlığını da yok saymak demektir. Tıpkı erkekler gibi kadınlar da her çağ ve dönemde başta kendileri ile ilgili konular olmak üzere toplumda var olan sorunlar ve tartışmalar üzerine kafa yormuşlar ve çözüm arayışı içinde olmuşlardır.⁴ Ancak kadınların toplumda görünürlükleri öncelikle, günümüzde *androkrasi* ya da *fallokrasi* başlıkları altında tanımlanan erkek egemen anlayış ve pek çok başka nedenden dolayı engellenmiş olmaları, onların çeşitli yeteneklerden – en başta da düşünme ve fikir üretme yeteneğinden – yoksun olduğu tarzındaki irrasyonel durumu da normalleştirmiştir. Oysa kadınların irrasyonel olarak görülmesinin gerçeklikle bağdaşan hiçbir ilintisi söz konusu olmadığı gibi, aynı zamanda felsefe ve düşünce tarihinde bunu çürüten aşağıda da isimlerini verdiğimiz gibi yüzlerce örnekten söz etmek mümkündür. Söz konusu tartışmayla, yani felsefe, bilim ya da sanat gibi disiplin alanlarında kadınlarla ilgili var olan ve toplumun büyük kesimi tarafından kabul gören anlayışın aksine, bu alanlarda düşünce üreten, felsefe yapan ve bilimsel çalışmalara katkı sunan birçok kadın düşünürün söz konusu olduğunu birçok çalışmada görebileceğimiz gibi Gleichauf'un *Kadın Filozoflar Tarihi* adlı eseri de bu konuda daha ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu çalışmanın en önemli tezlerinden biri de hiç kuşku yok ki, kadınlarla ilgili olan ve gerçekliği olmayan bu durumu tespit etmektir. Çünkü bu çalışmasında Gleichauf, Antik Çağ'dan başlayarak günümüze gelene dek Krotonlu Theano (MÖ. 600-550), Miletli Aspasia (MÖ. 470-400), Mantinealı Diotima (MÖ. 400- ?), Sienalı Katerina (1347-1380), Christine de Pizan (1365-1429), Avilalı Teresa (1515-1582), Mary Astell (1666-131), Olympe de Gouges (1748-1793), Mary Wollstonecraft (1759-1797), Simone Weil (1909-1943), Hannah Arendt (1906-1975), Simone de Beauvoir (1908-1986), Martha C. Nussbaum (1947-..) başta olmak üzere yüzlerce kadın filozof ve bilim kadınından söz etmektedir. Dahası, Gleichauf bu çalışmanın araştırma konusunu oluşturan Hypatia'dan da söz ederek, kadın filozof ya da bilim kadınının olmadığı ve kadınların felsefeye, bilime ve sanata dönük herhangi bir katkılarının olmadığı yönündeki *androkrasik* anlayışın da gerçekleşme bağdaşmadığını göstermektedir. Zira çalışma boyunca Hypatia'yla ilgili yapacağımız analizlerde de görüleceği üzere, yukarıda ismi geçen her kadın düşünür ya da bilim insanı felsefe, matematik ve geometri başta olmak üzere farklı alanlardaki çalışmalarıyla tarihe damga vurmuşlardır. Dolayısıyla çalışmanın ilerleyen aşamalarında Hypatia özelinde tartışacağımız gibi, tarihte kadın filozofun ya da bilim insanının olmadığı iddialarının aksine

¹Alkayış, Ahmet, *Çağdaş Sorunlar Karşısında İnsan ve Eğitim*, Astana Yayınları, Ankara, 2020, s. 55.

²Ingeborg Gleichauf, *Kadın Filozoflar Tarihi*, (Çev. Leyla Uslu), ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim, Ankara, 2007, s. 9.

³Alkayış, Ahmet, *Aydınlanmacı Eğitim ve İnsan Hakları Çerçevesinde Eğitim ve Dünya Barışı Düşüncesi*, *Metafizika*, Cild: 1, Say: 3, 2018, s.87-114.

⁴Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ingeborg Gleichauf, *Kadın Filozoflar Tarihi*, (Çev. Leyla Uslu), ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim, Ankara, 2007.

birçok kadın filozoftan ya da bilim insanından söz edebileceğimiz gerçeği ortaya konulacaktır. Bu bağlamda tarihi kayıtlar, başta felsefe ve bilim olmak üzere, diğer disiplin alanlarının “beyaz adamların” çalışmalarından ibaret olmadığını ortaya koyduğu gibi, aynı zamanda Douglas J. Soccio’nun da ifade ettiği üzere “*birçok alanda kadınların halen yeterli sayıda temsil edilmiyor olması, yaygın kültürel önyargıların hakikat arayışında ne denli ciddi sonuçlar doğurduğunu gözler önüne*” sermektedir.⁵ Ayrıca bu çalışmada ilkçağdan günümüze değin yüzlerce kadın düşünürün ve bilim insanının ortaya koyduğu mücadelenin neden görmezden gelindiğinin ya da inkâr edildiğinin tartışılması ve nedenlerinin ortaya konulması da çalışmanın bir diğer tezini oluşturmaktadır.

1. Filozof Hypatia’nın Yaşamı ve Çevresi

Hypatia MS. 355/370-415⁶ yılları arasında İskenderiye’de yaşamıştır. Dönemin en önemli matematikçilerinden biri olarak kabul edilen İskenderiyeli Theon’un kızıdır ve babası Hypatia’nın hayatında çok önemli bir yere sahiptir. İskenderiye’nin önemli düşünürlerinden biri olarak kabul edilen Hypatia’nın babası Theon, matematikçi kimliğinin yanı sıra Güneş ve Ay tutulması başta olmak üzere astronomi ve başka pek çok bilimsel konuda da çalışmaları olan bir bilim insanıdır.⁷ İlk eğitimini babasından alan Hypatia, daha sonra Atina ve Roma başta matematik olmak üzere felsefe ve astronomi alanlarında eğitimi almıştır. Sözü edilen yerlerde eğitimini tamamladıktan sonra İskenderiye’ye dönen Hypatia, dönemin en önemli bilim merkezlerinden biri olan İskenderiye Kütüphanesi’ndeki Platon Okulu’nda felsefe, matematik ve astronomi eğitimleriyle ilgili dersler vermeye başlamıştır. Bu okulda eğitim verirken “*Bizi birleştiren şeyler ayıran şeylerden daha fazladır. Hepimiz kardeşiz!*” mottosuyla felsefesini öğrencilerine anlatan Hypatia, din, dil, ırk ayrımı yapmadan herkesi okuluna kabul etmiştir. O, farklılıkları bir çatışma unsuru olarak değil, “Bir”in ve birliğin farklı tezahürleri olarak görmüştür. Dinlerin çatıştığı o karanlık çağda Hypatia, bilimi ve felsefesiyle adeta bir ışık olmuştur.⁸ Bu bağlamda Hypatia, İskenderiye Okulu’nda Hıristiyanlık, Musevilik ve Paganizm gibi farklı inanışlara sahip öğrencilerine Platon ve Aristoteles’in felsefelerini öğretmeye çalışmıştır. Burada birçok öğrenci yetiştirmiş olan Hypatia, daha sonra Mısır valisi olan Orestes ile piskopos olan Synesius gibi kişilere de öğretmenlik yapmıştır.

Platon ve Aristoteles’in düşüncelerinden etkilenen Hypatia, Yeni-Platoncu geleneğin İskenderiye Okulu’ndaki en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilmiştir. Hypatia, *Apollonius’un Konikleri Üzerine* ve *Öklid Teorisi* başta olmak üzere, matematikle ilgili pek çok kitap yazmış ancak bu çalışmalarının çok az bir bölümü günümüze ulaşmıştır. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu, özellikle İskenderiye Kütüphanesi’nde çıkan yangın ve halk tarafından Serapis tapınağının yağmalanması sonucunda yok olmuştur.

Anlaşılabileceği üzere çevresel koşullar ve bu koşulların bireye sağladığı –ya da sağlamadığı, imkanlar arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Hypatia’nın beslendiği koşulların arka planında güçlü bir düşünsel ve akademik miras yatmaktadır. İlerleyen pasajlarda da tartışılacağı üzere; Hypatia’nın hem güçlü bir felsefi eğitimden geçmesi ve A. Whitehead’ın ifadesiyle “*felsefe tarihi, Platon’a düşülmüş bir dipnottan ibarettir*”⁹ etkisine sahip olan bir düşünce geleneğinden beslenmesi hem de ünlü matematikçi ve aynı zamanda bir bilim insanı olan babası Theon’dan aldığı eğitim, onun nasıl bir filozof ve düşünür olduğunu ortaya koymaktadır. Hypatia’nın ne kadar önemli ve etkili bir filozof ve bilim insanı olduğunu Hypatia’yla aynı dönemde yaşamış olan Sokrates Skolastikos (380-439) şöyle anlatır:

“İskenderiye’de, filozof Theon’un kızlarından biri olan Hypatia adlı bir kadın yaşıyordu. Öylesine mükemmel bir eğitim almıştı ki, döneminin bütün filozoflarını gölgede bırakmıştı. Öğretmenliği

⁵Soccio, Douglas J, *Felsefeye Giriş*, (Çev. Kevser Kıvanç Karataş), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2010, s. 37.

⁶Hypatia’nın doğum tarihi konusunda çeşitli görüşler söz konusudur ve kesin bir tarih olmamakla beraber, bu konudaki tartışmaların genellikle MS. 355 ile MS. 370 tarihlerini referans gösterdiklerini söylemek mümkündür. Edward J. Watts “*Hypatia The Life and Legend of an Ancient Philosopher*” adlı çalışmasında MS. 355 tarihini dikkate almaktadır. Bkz. *Edward J. Watts “Hypatia The Life and Legend of an Ancient Philosopher”, Oxford University Press, 2017.*

⁷Birkman, Gabrielle B. Hypatia: Mathematician, Scientist and Philosopher, 2016, s. 1-22.

⁸Özçalışkan, M. Çağının Ötesindeki Kadın:Hypatia, *Aktif Felsefe Dergisi*, Adana, 2022, <https://www.aktiffelsefeadana.org/caginin-otesindeki-kadinhypatia/> (Erişim Tarihi:06.04.2023).

⁹Whitehead, Alfred, *See Process and Reality*, corrected edition D.R.Griffin and D.W.Sherburne, Newyork,Free Press,1978, p,39’den akt. Behiye Bilge Budak, 2002:9 Platon’da Tanrı Sorunu İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi

çerçevesinde, Plotin'in kurmuş olduğu Platoncu okulun başına getirilmişti ve isteyen herkese bütün bilgi alanlarında ders veriyordu."¹⁰

Filozof olan kişilerin en önemli özelliklerinden biri de, onların ortaya koydukları düşünceler ve bu düşünceler için verdikleri mücadelenin sonucu olarak çağlarını aşan kişiler olmalarıdır. Kuşkusuz Hypatia da bu kişilerden biriydi. Çünkü ona göre korku; korkuyu besleyen bir duygu olduğundan bunun üzerine gitmek ve bu duyguyla yüzleşmek gerekir. Hypatia da dogmatik inançların yüzlerce yıldır inşa ettiği bu korkuların üzerine giderek cesareti ve zekasıyla bu korkuların üstesinden gelme mücadelesini verdi.¹¹ Dolayısıyla almış olduğu eğitim ve sahip olduğu cesaret, Hypatia'nın toplumda rahatça hareket etme ve fikirlerini açıkça dile getirme cesaretini destekliyordu. Kuşkusuz bilimde ve düşüncede belli bir cinsiyetin hakimiyetinden söz etmek doğru değildir. Ancak şu da bir gerçektir ki, insanlık tarihi boyunca bir cinsin –erkek cinsiyeti- tahakkümü altında olan bu düşünce alanı, cesur ve zeki bir kadın olan Hypatia'nın ortaya çıkmasıyla bu bileşenler alt üst oldu.¹² Cesareti ve zekasıyla Platon'un ruhunu ve güzelliğiyle Afrodit'in bedenini taşıyan Hypatia'nın yaşamı trajik bir biçimde son bulmuştur. Gleichauf binlerce yıllık ataerki ezberi bozan Hypatia'nın trajik sonunu, Sokrates Scholastikus'a referansla, şöyle anlatmaktadır: “Nitekim kilisede okuyucu olan Petrus'un liderliğinde öfkeli bir grup komplo kurdu ve bir etkinlikten eve döndüğünde Hypatia'ya sinsice saldırdılar. Erkekler zor kullanarak onu tahtırevandan çıkarttılar ve beraberce yerde sürükleyerek Kaisarion adıyla bilinen kiliseye götürdüler. Orada elbisesini soydular ve kırık cam parçalarıyla bedenini kestiler. Uzuvarını birer birer keserek kadını parçaladılar, sonra bütün parçaları kıkaronaya yığarak yaktılar.”¹³

Özetle, Hypatia hem filozof kimliğiyle hem bilim insanı kimliğiyle hem de arasında kaldığı seküler ve mistik dünyanın savunucularına karşı ortaya koymuş olduğu mücadelesiyle, yaşadığı çağın önemli sembollerinden biri olmuştur. Bu çalışma boyunca da Hypatia'nın bu mücadelesine yönelik olan yaşantısından sıklıkla söz edilecektir.

2. Hypatia'nın Mücadelesi ve Çalışmaları

4. yüzyılın ikinci yarısı ile 5. yüzyılın ilk çeyreğinde İskenderiye'de yaşamış olan Hypatia, bu dönemin en önemli ve etkili filozof ve bilim insanlarından biri olarak göze çarpmaktadır. İskenderiye'nin sahip olduğu zengin entelektüel bilim ortamında büyüyen ve bu entelektüel ortamın sağladığı eğitim avantajlarından yararlanan Hypatia, daha genç yaşlarında soru sormayı, araştırma yapmayı ve kuşku duymayı öğrendi. Kuşkusuz Hypatia, bu cesur ve bitmek bilmeyen öğrenme arzusunu babası Theon'un desteği sayesinde elde ediyordu. Çünkü babası Theon, Hypatia'nın iyi bir bilim insanı ve filozof olması için elinden geleni yapıyordu. Theon kızı Hypatia'nın eğitimi için başta el sanatları, şiir, felsefe, din, astronomi, astroloji, matematik olmak üzere birçok bilim ve sanat alanlarında onun bilgi sahibi olmasını sağlamak için elinden geleni yapıyordu. *Pergeli Apollonius'un Konikleri*, *İskenderiyeli Diophantus'un Aritmetikası* ve *Astronomik Kanon* alanındaki çalışmalarının yanı sıra; hiperbol, parabol ve elips gibi konularda da çeşitli çalışmalar yapmıştır. Aynı zamanda 17. yüzyılda ünlü matematikçi Johannes Kepler (1571-1630) tarafından keşfedildiği düşünülen ve Kepler Yasaları olarak da bilinen yörünge hareketleriyle ilgili çalışmaların Hypatia tarafından çok daha önceden yapıldığı ve İskenderiye Kütüphanesi'nde çıkan yangın sonucunda bu çalışmalara ait kayıtların yok edildiği, diğer bir görüşe göre de bu çalışmaların Hypatia öldürüldüğü için kayıt altına alınmadığı ileri sürülmüştür.¹⁴

Theon, Hypatia'ya sadece bilimsel alanlardaki çalışmaları değil aynı zamanda yaşadığı çağdaki dini inanışları da öğreterek, onun dogmatik düşüncelere ve görüşlere saplanmasını da önledi. Özçalışkan'a göre Theon kızına sürekli “*Bütün dogmatik dinler yanlışlarla doludur ve kendine saygısı olan bir kimse tarafından son gerçek olarak kabul edilmemelidir ve düşünme hakkını hep kullanmalısın.*

¹⁰ Gleichauf, *Kadın Filozoflar Tarihi*, s. 22.

¹¹Şener, Yılmaz, *Yanlış da Olsa Düşünmek Hiç Düşünmemekten Daha İyidir*, Destek Yayınları, 21. Baskı, İstanbul, 2022, s.24.

¹²Şener, *Yanlış da Olsa Düşünmek Hiç Düşünmemekten Daha İyidir*, s. 14.

¹³Gleichauf, *Kadın Filozoflar Tarihi*, s. 23.

¹⁴Şener, *Yanlış da Olsa Düşünmek Hiç Düşünmemekten Daha İyidir*, s. 16; Saner, Suzan, 8 Mart 415: İskenderiyeli Hypatia Öldürüldü, 2023, <https://catlakzemin.com/8-mart-415-iskenderiyeli-hypatia-olduruldu/> (Erişim Tarihi:20.03.2023).

Çünkü; yanlış düşünmek, hiç düşünmemekten yeğdir” telkininde bulunurdu.¹⁵ Dolayısıyla Theon, kızı Hypatia’nın entelektüel gelişimini çok boyutlu olarak destekliyordu.

Hypatia güçlü bir analitik düşünce sisteme sahip olmanın yanında, aynı zamanda kendi düşünceleri de dahil olmak üzere sorunlara eleştirel yaklaşan bir felsefi anlayışa da sahipti. Çünkü Şener’e göre Hypatia, insanın kendi düşüncelerine zaman zaman uzaktan bakmayı bilmesi ve her şeyi yeniden düşünmesi gerektiğine inanan bir bilim insanıydı.¹⁶ Zira Hypatia’ya göre insan sorunlara ancak bu şekilde yaklaşırsa kendini ölçebilir ve geleceğe doğru atacağı adımların sağlamlığından emin olabilirdi. Hypatia’nın cesur, zeki, iyi bir bilim insanı ve filozof olması, dönemin soylu ve yöneticilerin dikkatlerini üzerine çekmesinin yanı sıra aynı zamanda onlarda kendisine karşı hayranlık da uyandırıyor. Hypatia’nın çağdaşı düşünürlerinden biri olan Sokrates Scholasticus “İskenderiye’de filozof Theon’un kızı olan Hypatia adında bir kadın yaşıyordu. O, yüce bir bilgiye sahipti ki, zamanın hiçbir filozofu onu çekemiyordu. Hypatia’nın bu bilgeliği onu, Plotinus’un¹⁷ kurmuş olduğu Platoncu okulun zirvesine çıkarmıştı. O, bütün alanlarda ve herkese dersler veriyordu. Yüksek bilgisinin kendisine sağladığı benlik bilinci ile yöneticilere karşı korkusuz davranıyor, erkeklerin toplantılarına katılmaktan hiç çekinmiyordu.”¹⁸ Ancak Hypatia’nın sağlam karakteri ve cesaretinin yanında bilgeliği de, başta Hıristiyan ve Yahudiler olmak üzere iktidar sahibi çevreleri rahatsız etti. Bu durum özellikle Hypatia’nın öğrencisi olan ve daha sonra Mısır valisi olan Orestes’le arasının iyi olması ve Orestes tarafından korunuyor olması, kent kilisesinin piskoposlarından Cyrill’in halkı Hypatia aleyhinde kışkırtmasına, onunla ilgili iftira ve dedikodular çıkartmasına ve en nihayetinde Hypatia’nın çeşitli entrikalara maruz bırakılıp dinsizlikle suçlanmasına, Hypatia’nın pagan olduğu iddiası ve onun Orestes ile Cyrill’in arasını bozduğu- sonucunda vahşice öldürülmesiyle sonuçlanmıştır.¹⁹ Hypatia’nın vahşice katledilmesi erkek egemen anlayışın ilk mizojinik²⁰ örneklerinden biri olarak tarihi kayıtlarda yer almıştır.²¹ Bu nedenle ortaya koyduğu mücadeleyle ve düşüncelerine olan bağlılığıyla erkek merkezci zihniyete meydan okuyan Hypatia, diğer birçok kadın gibi tarihte yok sayılmış, aşağılanmış, cadı, şeytan ya da büyücülükle suçlanmış ve bunu da hayatıyla ödemiş olan kadınlardan biridir.

3. Yeni-Platonculuk ve Hypatia

İlkçağ felsefesinin en önemli düşünce akımlarından biri İskenderiye Felsefesi ya da Yeni-Platonculuk olarak bilinen ekoldür. Yeni-Platoncu felsefi ekolünün bu denli etkili olması, modern felsefenin başlangıcı olarak kabul edilen 17. yüzyıla kadar ki süreçte Batı Hıristiyan dünyasında gelişen düşüncelerin temeline kaynaklık etmiş olmasındandır.²² Plotinus’un (MS. 204-270) kurucusu olarak kabul edildiği ve oldukça sistematik olan bir ekoldür. Bu ekol Platon’un düşüncelerinden beslenmekte ancak bu durum ekolün bütünüyle Platon’un düşüncelerini sürdürdüğü anlamına da gelmemektedir. Çünkü Yeni-Platonculuk felsefi bir ekol olmanın yanı sıra aynı zamanda mistik ve dini boyutları da ağır

¹⁵Özçalışkan, M. Çağının Ötesindeki Kadın:Hypatia, *Aktif Felsefe Dergisi*, Adana, 2022, <https://www.aktifsefeadana.org/caginin-otesindeki-kadinhypatia/> (Erişim Tarihi:06.04.2023).

¹⁶Şener, *Yanlış da Olsa Düşünmek Hiç Düşünmemekten Daha İyidir*, s. 74-76.

¹⁷MS. 205-270 yılları arasında yaşamış ve Yeni-Platonculuk’un kurucusu olan Yunanlı filozoftur.

¹⁸Rullmann, Marit, *Kadın Filozoflar*, (Çev. Tomris Mengüşoğlu), Kabcacı Yayınevi, Cilt:1, İstanbul, 1996, s. 66, Uslu, Laleş, *Antik Yunan’ın Sıra Dışı Kadınları: Filozoflar, Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science* Yıl: 5, Sayı: 24, 2018, s. 428-441.

¹⁹Hypatia’nın pagan olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Çünkü bazı kaynaklarda onun pagan olduğu ifade edilirken bazı kaynaklarda ise Hıristiyan olmadığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla onun Hıristiyan olmadığını söylemek, pagan olduğu çıkarımını doğurmaz. Bkz. Günay İsmayılzade *Feminist Bir Bakış Açısıyla Felsefe Tarihi: Kayıp Kadın Filozoflar*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022. Ancak Hıristiyanlığın giderek yayılması ve Bizans İmparatoru I. Teodosyus tarafından resmi din olarak kabul etmesiyle birlikte tüm pagan inançlar, semboller ve ayinler yasaklandı ve herkesin vaftiz edilmesi istendi. İddialara göre Hypatia’nın vaftiz olmayı reddetmesinin, onun pagan olduğu yönündeki tezleri de güçlendirdiği düşünülmektedir. Bkz. Rukiye Akkaya Kia *Atina’daki Demokrasiden Orta Çağ’a Kadının Dünyası ve Kadın Filozoflar, İÜHF C. LXXIII, Sayı:1, s. 7-20, 2015.*

²⁰Kadınlardan nefret etme ya da kadına karşı düşmanca duygular içinde olmak anlamına gelen mizojini zihniyeti, ilkel toplumlardan modern toplumlara kadar neredeyse her toplumda var olmuştur. Bkz. Mehmet Fatih Işık, *Felsefe Tarihinde Mizojini Sorunu, Politik Ekonomik Kuram*, 6(1), 59-72, 2022 ve Örtbas Edilmiş Mizojini: İmposor Fenomeni, *Korumacı Cinsiyetçilik ve Cam Tavan Sendromu, İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 25, 2022, s. 99-110.

²¹Saner, *8 Mart 415: İskenderiyeli Hypatia Öldürüldü.*

²² Ahmet Arslan *İlkçağ Felsefe Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Cilt:5, 1. Baskı, İstanbul, 2010, s. 5.

basan bir düşünce sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır.²³ Yeni-Platonculuk, salt tarihsel yönden değil, aynı zamanda Hıristiyanlık ve İslam felsefeleri üzerinde yaptığı etkilerden dolayı da önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Yeni-Platonculuk bu dünyaya ait olan bireysel tecrübeleri içerdiği gibi öte dünyayı, yani mistik tecrübeyi de içermektedir. Bu nedenle kurucusu olarak görülen Plotinus, Cevizci'ye göre "Platon'dan hareketle semavi dinlere özgü iniş ve çıkış hareketini, sadece metafiziksel açıdan değil; aynı zamanda epistemolojik ve etik açıdan da açıklayarak" bu düşünce ekolüne en büyük katkıyı sağlamıştır.²⁴ Dolayısıyla sadece felsefe ve mistik düşünce dünyasıyla sınırlı kalmayan Yeni-Platonculuk, edebiyat, sanat, astronomi, toplumsal davranış ve kurumları da etkileyerek Hıristiyan, Yahudi ve Müslüman düşünürler arasında da yayılmış ve kabul görmüştür. Bütün bunların yanında Yeni-Platonculuk farklı alanlar ve inançlar üzerinde etkiler yaratmış olsa da, bu felsefi düşüncenin en temel hedeflerinden birinin Platon'un felsefesini Hıristiyanlığa uyumlu hale getirmek olduğu da unutulmamalıdır.²⁵

İskenderiye Okulu'nda Plâtoncu gelenek hâkimdi ve bu okul hangi inanca, felsefi görüşe sahip olursa olsun, herkese açıktı. Farklılıkları bir çatışma unsuru olmaktan çıkartarak, insanlık tarihinin belleğindeki kadim bilgiyi üstatlardan filozoflara ve onlardan topluma aktarma çabası içindeydi. Ancak bu okulun düşünce yapısı, Hıristiyanlığın dogmatik ve bağınaz görüşleri ile çelişmekteydi.²⁶ Temel felsefesi Platon ile Aristoteles'in düşüncelerini sentezleme savına dayanan Yeni-Platonculuk, kurtuluş öğretisine ve en yüksek ideale ilişkin bir düşünce sistemi olan bu ekolün felsefi boyutunun yanında, mistik ve dini karaktere sahip olması dönemin sosyo-kültürel etmenleri ile doğrudan ilintilidir.²⁷

Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi* adlı geniş kapsamlı çalışmasının beşinci cildinin "Plotinos ve Yeni-Platonculuk" başlıklı bölümünde çeşitli Yeni-Platoncu filozofları ve onların temsil ettiği okullardan söz eder. Bu bölümde tartıştığı Yeni-Platoncu okullardan biri de İskenderiye Okulu'dur ve bu okulun en önemli temsilcilerinden biri de hiç kuşku yok ki İskenderiyeli Hypatia'dır. Arslan'ın bu bölümde Yeni-Platonculuk'un diğer okulları ve temsilcileri hakkında ayrıntılı bilgiler verirken, İskenderiye Okulu'nun en önemli düşünürlerinden biri olan Hypatia'yı, "4. yüzyılın sonu 5. yüzyılın başlarında yaşamış olan Theon adlı bir matematikçi ile onun Hıristiyan ayak takımı tarafından acımasız bir şekilde öldürülmüş olan kızı Hypatia vardır"²⁸ ifadeleriyle geçiştirmesi eleştiri konusu yapılmalıdır. Çünkü felsefeden astronomiye, bilimden sanata, matematikten siyasete pek çok alanda çalışmaları olan Hypatia'dan, Arslan'ın sadece bir cümleyle söz etmesinin doğru olmadığı gibi, aynı zamanda da Arslan'ın Batı düşünce geleneğinin kadını görmezden gelen anlayışına göre hareket ettiği eleştirisi yapılabilir. Zira İlkçağ felsefesi alanında uzman ve otorite olan Arslan'ın Yeni-Platoncu ekolün en önemli temsilcilerinden biri olarak görülen Hypatia'yla ilgili daha fazla bilgiye sahip olmaması düşünülemez. Bu nedenle Arslan'ın da bir çağın düşünce ya da duygu dünyasının nasıllığı anlamına gelen ya da kısaca zamanın ruhu olarak da tarif edilen *zeitgeist*'in etkisi altında kaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Filozof Bertrand Russel ise Hypatia'nın katledilişini şu şekilde anlatmıştır: "Cyril'in ününün başta gelen nedeni, yobazlığın hâkim olduğu bir çağda Yeni-Platoncu felsefeye bağlı kalan ve yeteneğini matematiğe adayan saygıdeğer bir kadının, Hypatia'nın linç edilmesidir. Artık düşünürler İskenderiye'nin huzurunu kaçıramayacaklardır".²⁹ Hypatia'nın öldürülmesi, İskenderiye'nin yönetimine de birtakım değişiklikler getirmiştir. Vali Orestes görevinden alınmış ve Cyril'in şehirdeki nüfuzu giderek artmıştır. Olay kilise tarihine de Cyril'in büyücülüğe ve çoktanrıçılığa karşı verdiği mücadeleyi yücelten bir zafer olarak geçmiştir.³⁰

²³Skirbekk, Gunnar- Gilje, Nils, *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, (Çev. Emrullah Akbaş Şule Mutlu), Üniversite Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 135-136.

²⁴Cevizci, Ahmet, *Felsefenin Kısa Tarihi*, Say Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 108-109.

²⁵Dürüşken, Çiğdem, *Antikçağ Felsefesi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s. 336

²⁶Gönceç, Ethem, Zamanın Çok Ötesinde Bir Kadın, Hypatia, 2017 <https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/zamaninin-cok-otesinde-bir-kadin-hypatia-33642> (Erişim tarihi: 06.04.2023).

²⁷Bkz. Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi*.

²⁸Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi*, s. 232

²⁹Dzielska, Maria, *İskenderiyeli Hypatia*, (Çev. Gamze Deniz), Berfin Yayınları, İstanbul, 1999, s. 19

³⁰Dzielska, *İskenderiyeli Hypatia*, s. 109.

Hypatia cinayeti, esasen dini bir olaydan çok siyasi bir olay olarak göze çarpmaktadır. Başrahip Cyril'in İskenderiye şehrinde nüfuz kazanmak için Vali Orestes'in alaşağı edilmesi için ona en yakın isim olan Hypatia'yı ortadan kaldırması olayın siyasi ayağını oluşturur. Cyril hedefine ulaşmak için Hristiyanların dini duygularını sömürmüş ve büyüyle hiç uğraşmadığı bilinen Hypatia'yı kara büyücülükle suçlamış ve onun öldürülmesine sebep olmuştur. Cinayet, dini içeriğinin de bulunmasının yanında esas olarak siyasi bir olaydır. Ayrıca Hypatia'nın ölümünü takip eden 420-430 yılları arasında hemen hemen hiçbir pagan inancına sahip insan da takibe alınmamıştır.³¹ Bu da, olayın doğrudan çoktanrılı politikayla ilişkilendirilemeyeceğini, aynı zamanda bir iktidar mücadelesiyle ilişkili olduğunu da göstermektedir. Üstelik Cyril, Hypatia'nın başta Vali Orestes olmak üzere birçok yöneticiyle olan olumlu ilişkisi ve onlar üzerindeki etkisinden duyduğu rahatsızlığı rasyonel kılmak için halkın inancını Hypatia'nın aleyhinde kullandı. Bu nedenle yukarıda sözü edilen durumunun ortaya çıkmasında, Hristiyanlık ile Antik kültür arasındaki çatışmanın inançsal politikadan ziyade, iktidar mücadelesinin bir sonucu olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Cyril'in Hypatia'yla baş etmesinde bu çatışmadan beslendiğini söylemek mümkündür.³²

Kısacası tarihin her döneminde görülmüş ve görülmesi olası olan iktidar mücadelelerinde başarıya ulaşmak için inançların bahane edilmesi ve bunların amaca ulaşmak için araçsallaştırılması sorunu, Hypatia'nın cezalandırılması sürecinde de rol oynamıştır. Çünkü Cyril'e göre "öteki" olan Hypatia, pagan olarak suçlanmış ve büyük ihtimalle Cyril bu boşluktan faydalanarak Hristiyan grupları Hypatia'ya karşı kışkırtmıştır. Hatta Cyril kendini doğrulamak ve Hypatia'yayı toplumun gözünden düşürmek ve suçlu göstermek için İncil'den "Kadın sessizliği ve uysallığı öğrenmelidir. Kadının ne ders vermesine ne de erkeğin üzerinde yetki sahibi olmasına izin vermeyeceğim. Suskun olacak ve sessiz kalacaktır"³³ gibi manipülatif bazı alıntılar yaparak iktidarını ve üstünlüğünü güçlü hale getirmeye çalışmıştır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Filozof Hypatia'nın yaşamı, mücadelesi ve felsefesi birçok bakımdan önemlidir. Çünkü onun yaşamında ve mücadelesinde yaşananlar, bilimin taraflılığı bir yana, bilimin cinsiyete göre tabakalaşmış halinin de en somut örneklerinden biri olarak tarihi kayıtlarda yer almıştır. Zira Michel Andree'nin de ifade ettiği gibi "iktidarın erkeklere ait, dolayısıyla eril olduğu bir dünyada, bugüne değin kadınların tarihi hep göz ardı" edilmiş ve onların felsefe ve bilim başta olmak üzere bütün alanlardaki çalışmaları ve katkıları görmezden gelinerek yok sayılmıştır.³⁴ Oysa tarihte Sokrates'in düşüncelerinin oluşmasında onun öğretmeni olduğu düşünülen Mantinealı Diotima, Atinalı devlet yöneticisi Perikles'in politik düşüncelerini etkileyen Milletli Aspasia gibi daha yüzlerce bilim insanı ve filozof kadından söz edebiliriz.

İskenderiye Okulu'nun Yeni-Platoncu ekolünün en önemli temsilcilerinden biri olan filozof Hypatia'nın cinayetinin/linç edilmesinin arka planında politik bir zeminin varlığı konusunda büyük oranda bir düşünsel konsensüsün söz konusu olduğu ve bu olayın Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlaşması'nı hızlandırdığı gibi aynı zamanda bilimsel çalışmaları olumsuz etkileyen sonuçlara yol açtığı söylenebilir. Çünkü Benjamin Voltaire'in Hypatia'yla ilgili "Bağnazlığın masum bir kurbanı; öldürülmesi ise Yunan tanrılarıyla beraber, sorgulama özgürlüğünün de ortadan kalkışın bir simgesidir"³⁵ sözleri, bilim ve felsefe alanında yaşananları desteklemektedir. Biyolojik bakımdan farklı cinsiyetlere ayrılan insanın bu farklılığı, felsefe ve bilimsel çalışmalar söz konusu olduğunda ortadan kalkar. Oysa Hypatia, bütün yaşamı boyunca bir kadın olarak cinsiyet ayrımına maruz kalmıştır. Ancak Hypatia bütün bu engellemelere ve eşitsizliklere rağmen; Mevlana'nın "sesini değil, sözünü yükselt" paradigmasını ilke edinmiş bir filozof olarak tarihe geçmiştir. O bilimsel çalışmalarında ve felsefe eğitimini verdiği farklı inanç ve düşüncelerdeki öğrencilerine karşı hep sağduyunun ve hoşgörünün hakim olduğu ilkeye bağlı kalmıştır. Onun bu ilkesel ve cesaret dolu dik duruşu, başta iktidar mücadelesi veren Cyril olmak üzere birçok kişiyi rahatsız etmiştir. *Bugünün Cadıları* adlı kitabında, Mona Chollet

³¹Dzielska, *İskenderiyeli Hypatia*, s. 122.

³²Çimen, Ünsal, *Azizler ve Dahiler (Ortaçağda Bilim ve Sekülerizm)*, Fol Yayınları, Ankara, 2021, s. 135.

³³Gamze Yılmaz, 2019, İlk Kadın Matematikçi İskenderiyeli Hypatia, <https://www.sonangazetesi.com/makale/1390/ilk-kadin-matematikci-iskenderiyeli-hypatia-ii/> (Erişim:04.04.2023).

³⁴Andree, Michel, *Feminizm*, (Çev. Şirin Tekeli), İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 12-13.

³⁵Akt. Özçalışkan, *Çağının Ötesindeki Kadın:Hypatia*.

“isyanın, hayatı olumlamanın, otoriteye kafa tutmanın vereceği coşku”³⁶ bağlamındaki düşüncelerinin Hypatia’nın yaşam öyküsünün somut halinin özetini bize anlatır.

Sözün özü; Hypatia’nın katledilmesi aynı zamanda seküler dünya ile mistik dünyanın temsilcileri arasında yaşanan çatışmayı ortaya çıkardı. Çünkü devlet içinde devlet olma mücadelesi veren kilise ve onun yöneticileri için pagan olduğunu düşündükleri ve felsefe ile bilimsel alanlardaki çalışmalarıyla birçok soylu insanı da kendine hayran bırakan Hypatia’nın varlığı, iktidarlarını bütün topluma yaymak isteyenler için bir tehditti. Dolayısıyla Hypatia’nın vahşice katledilmesi, Cyril’in büyücülüğe ve çoktanrıcılığa karşı verdiği mücadeleyi yücelten bir zafer olarak görüldü. Çünkü Hristiyan bir valinin (Orestes) pagan bir filozofla (Hypatia) arkadaş olması, Cyril’e göre kabul edilemez bir durum olduğundan onun ölümü, çoktanrıcılığa karşı kazanılan çok büyük bir zaferdi.

Yayın Tarihi	26 Haziran 2023
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: Bir İç Hakem (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: Üç Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Benzerlik Taraması	Yapıldı-Turnitin
Etik Bildirim	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr
Date of Publication	26 June 2023
Reviewers	Single Anonymized - An Internal (Editor board member) Double Anonymized - Three External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Complaints	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

³⁶Chollet, Mona, *Bugünün Cadıları*, (Çev. Z. Hazal Louze), İletişim Yayınları, İstanbul, 2020.

KAYNAKÇA

- Alkayış, Ahmet, Aydınlanmacı Eğitim ve İnsan Hakları Çerçevesinde Eğitim ve Dünya Barışı Düşüncesi, *Metafizika*, Cild: 1, Say: 3, 2018.
- Alkayış, Ahmet, *Çağdaş Sorunlar Karşısında İnsan ve Eğitim*, Astana Yayınları, Ankara, 2020.
- Andree, Michel, *Feminizm*, (Çev. Şirin Tekeli), İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.
- Arslan, Ahmet, *İlkçağ Felsefe Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Cilt:5, 1. Baskı, İstanbul, 2010.
- Birkman, Gabrielle B. *Hypatia: Mathematician, Scientist and Philosopher*, 2016.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefenin Kısa Tarihi*, Say Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Chollet, Mona, *Bugünün Cadıları*, (Çev. Z. Hazal Louze), İletişim Yayınları, İstanbul, 2020.
- Çimen, Ünsal, *Azizler ve Dahiler (Ortaçağda Bilim ve Sekülerizm)*, Fol Yayınları, Ankara, 2021.
- Dürüşken, Çiğdem, *Antikçağ Felsefesi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.
- Dzielska, Maria, *İskenderiyeli Hypatia*, (Çev. Gamze Deniz), Berfin Yayınları, İstanbul, 1999.
- Gleichauf, Ingeborg, *Kadın Filozoflar Tarihi*, (Çev. Leyla Uslu), ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim, Ankara, 2007.
- Gönenç, Ethem, Zamanının Çok Ötesinde Bir Kadın, *Hypatia*, 2017, <https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/zamaninin-cok-otesinde-bir-kadin-hypatia-33642> (Erişim tarihi: 06.04.2023).
- Işık, M. Fatih, Felsefe Tarihinde Mizojini Sorunu, *Politik Ekonomik Kuram Dergisi*, 6(1), 2022, s. 59-72.
- Işık, M. Fatih, Örtbas Edilmiş Mizojini: Imposor Fenomeni, Korumacı Cinsiyetçilik ve Cam Tavan Sendromu, *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 25, 2022, s.99-110.
- İsmayılzada, Günay, *Feminist Bir Bakış Açısıyla Felsefe Tarihi: Kayıp Kadın Filozoflar*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa, 2022.
- Kia, Rukiye A. Atina'daki Demokrasiden Orta Çağ'a Kadının Dünyası ve Kadın Filozoflar, *İÜHFİM, C. LXXIII*, S. 1, İstanbul, 2015, s. 7-20.
- Özçalışkan, M. Çağının Ötesindeki Kadın:Hypatia, *Aktif Felsefe Dergisi*, Adana, 2022, <https://www.aktifelsefeadana.org/caginin-otesindeki-kadinhypatia/> (Erişim Tarihi:06.04.2023).
- Rullmann, Marit, *Kadın Filozoflar*, (Çev. Tomris Mengüşoğlu), Kabcacı Yayınevi, Cilt:1, İstanbul, 1996.
- Saner, Suzan, 8 Mart 415: İskenderiyeli Hypatia Öldürüldü, 2023, <https://catlakzemin.com/8-mart-415-iskenderiyeli-hypatia-olduruldu/> (Erişim Tarihi:20.03.2023).
- Skirbekk, Gunnar- Gilje, Nils, *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, (Çev. Emrullah Akbaş-Şule Mutlu), Üniversite Kitabevi, İstanbul, 1999.
- Soccio, Douglas J, *Felsefeye Giriş*, (Çev. Kevser Kıvanç Karataş), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2010.

Şener, Yılmaz, *Yanlış da Olsa Düşünmek Hiç Düşünmemekten Daha İyidir*, Destek Yayınları, 21. Baskı, İstanbul, 2022.

Uslu, Laleş, Antik Yunan'ın Sıra Dışı Kadınları: Filozoflar, *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science* Yıl: 5, Sayı: 24, 2018, s. 428-441.

Watts, Edward J, *Hypatia The Life and Legend of an Ancient Philosopher*, Oxford University Press, 2017.